

A VÖRÖS EMIGRÁCIÓ.

POGÁNY József volt népbiztos, az emigráns kommunisták vezérkarának egyik kiemelkedő tagja, azonnal röpiratot szerkeszt «A fehér terror Magyarországon» címmel s ebben a következő szavakkal ösztönzi a munkásságot a II. Internacionále utasításainak keresztülvitelére: «A vasút álljon meg Magyarország határainál! A posta ne szállítson a fehér terror hazája felé! A telefon és táviró ne kapcsoljon Horthyék uralmának! A világ proletariátusa tagadjon meg minden munkát, amely Horthy országának szolgál! Teljes gazdasági és politikai bojkott a fehér terror Magyarországgal szemben! Nincs békekötés, se gazdasági érintkezés a fehér terror magyar globusával! Ahogyan az orosz proletárság érdekében odakiáltotta az ántánt munkássága kormányai felé: «Hands of Russia!» úgy kell most önmaga felé kiáltania «Hands of Hungary!» Oroszországot csak úgy lehetett megmenteni, ha az ántánt munkásságai lefejtették nyakáról a burzsoá beavatkozás fojtogató kezét, a magyar munkásságot csak úgy lehet megmenteni, ha az ántánt proletárjai nem mozdítják többé munkára vagy békülésre kezüket Horthy Magyarország felé. Ahogy a középkor katholicizmusának egyetemese internacionáléja exkommunikálásával, tüztől, víztől, minden emberrel való érintkezésből ki tudta tiltani az emberiség ekkori érdekei ellen vétőket, úgy kell most a proletárságnak a maga megsemmisítő kiátkozásával a civilizált emberiség tüzétől, vízétől való eltiltásával sujtania a Horthyék Magyarországot».

A magyar kormány, hogy semmit se hagyjon próba nélkül, megkísérli a kiegyezést s értesíti a titkárságot, hogy hajlandó tárgyalni. Fimmen azonban gögösen és mereven visszautasítja a közeledést: minden tárgyalás céltalan, a felvilágosításokra semmi szükség sincs. Ez az állásfoglalása érthető; neki nem az ellentétek kiegyenlítése, hanem Magyarország izolálása volt a fontos. Ezért állapítja meg feltételeit is olymódon, hogy azok valahogyan elfogadhatók ne legyenek s így a bojkott ürügye mindvégig megmaradjon. Mint minimális követelményeket szabja meg valamennyi vád alatt álló politikai fogoly szabadonbocsátását, minden politikai per felfüggesztését és általános amnesztia kibocsátását. Ezeket a «minimális» követelményeket egy állam sem fogadhatta volna el és egy nemzet sem tűrhette volna ezt a beavatkozást belügyeibe.

Békés megegyezésről ezek után nem lehetett szó.

Fimmen terve az oroszok megsegítésén kívül más távolabbi célokra

is tört. A bojkottot erőpróbanak szánta, mint a bécsi «Abend» jún. 17-iki számában a győzelem reményében előre be is vallotta: «Soha nem hallott, a világtörténelemben egyedül álló eseményről van szó; a szervezett munkásságnak a külpolitikába való önálló beleszólásáról. A bojkott mindenkor halomra fogja dönteni a diplomaták titokban kovácsolt terveit, a Magyarország elleni mostani bojkott pedig az első nagy erőpróba lesz az államok imperialista politikája és az imperialista titkos diplomácia, a háború e két fő okozója és a háború utáni idők átkai ellen».

A Bécsben megjelenő kommunista «Rote Fahne» 1920 jún. 20-iki számában a bojkott jelentőségét a következő hasonló szavakkal méltatta, amely hasonlóság alig lephet már meg: «Magyarország bojkottálása nemcsak a magyar rémuralom elleni harc, nemcsak a szolidaritás kötelessége megkínzott magyar testvéreink iránt, hanem harc az a világreakció ellen is; egyaránt küzdelem a francia és olasz, valamint a német és osztrák munkások jogaiért és szabadságáért. A bojkott a defenzíva hosszú, nehéz hónapjai után a proletariátus első nemzetközi akcióját jelenti, amellyel a proletariátusnak nagy, a burzsoázia vértől csepegő uralma elleni elkerülhetetlen offenzívája kezdődik. Ha a magyar rablók uralma összeomlik, akkor ezzel a legsötétebb, valamennyi szomszédos állam munkásságát veszélyeztető reakció erős védbástyája semmisül meg. S akkor így a világ burzsoáziája döntő vereséget, a munkásság pedig döntő győzelmet fog aratni».

Fimmen nagy körültekintéssel fogott a küzdelemhez. Az akció vezérkarát Amsterdamban szervezte meg. Itt a központi bojkottbizottság élén maga vezette a hadjáratot. Mindjárt előljáróban hangsúlyozta, hogy valamennyi ország munkássága csak tőle fogadhat el utasítást s hogy külön utakon senkinek sem szabad járnia. Kiáltványaival, utasításaival, utakat minden, munkássággal tartó lapnak közölnie kellett, csatlakozásra szólította fel az államok különböző munkásszervezeteit, főleg a közlekedési és posta-alkalmazottakét. A bojkott ellen fellépő kormányok megfenyítését, a megfelelő ellenintézkedések megtételét az illető országok szakszervezeti központjaira bízta, mindaddig, amíg ő a nemzetközi titkárság nevében utasítást adhat.

A Magyarországgal szomszédos országok mindegyikében egy-egy bojkott-bizottságnak kellett volna alakulnia, azonban csak a bécsinek a működéséről van tudomásunk. Ez fejtette ki a legnagyobb agitációt. Naponta bulletineket adott ki a hadjáratról s hovatovább magához ragadta a vezetést Amsterdamtól. Fimment ugyanis már az első napokban csalódás érte. Sem az angol munkások nem hajtották végre a bojkottot, sem a német szakszervezetek. A németek a Magyarországnak szánt szénküldeményeket nem tartóztatták fel saját országuk területén, hanem bebocsátották Ausztriába, nem csekély zavart okozva ott. Azonkívül a viziutat a Dunán Passaunál nem zárták el s így a Dunán a blokádnak nem sikerült.

Vagyis azokban az országokban, amelyekben az emigránsok nem

fejtettek ki magyarelleses tevékenységet, a munkásság nem állott Fimmenék szolgálatába. Minél inkább ellepték valamely ország munkásszervezeteit az emigránsok és befolyásolták azokat, annál nagyobb volt az illető állam munkásságának a részvétele is a bojkottban. Olaszországban főleg a trieszti rakodómunkások a bojkott hívei, Jugoszlávia ellenben Magyarországgal lett szolidáris. Sok fenyegetés hangzott el ugyanis, hogy ő is sorra kerülhet az «ártatlanul bebörtönzött munkások» miatt s ezért a bajt megelőzni óhajtván, fenntartotta a vasúti összeköttetést Magyarországgal, sőt a Bécsnek szánt lisztküldeményeket Budapestre irányította. Csehszlovákia munkásságának cseh része végrehajtotta Fimmen utasításait, a tót munkásság azonban — a bécsi Arbeiterzeitung aug. 7-iki vallomása szerint — nem «teljesítette a határállomásokon a bojkottal szemben kötelességeit».

Ausztria volt az egyedüli ország, amely a bojkottot szigorúan keresztül vitte. Itt Fimmen utasításait legnagyobb engedelmességgel a vasutasok követték, bár ezeknél sem ment egész simán a dolog. Az Ostbahnon a német nacionalista és keresztényszocialista tisztviselők ellenszegültek a bojkottnak, a forgalmat tovább is fenntartották Magyarországgal, úgy hogy köztük és a szocialista munkások között összeköttetések támadtak. Végül is a tisztviselők pár nap múlva kénytelenek voltak visszavonulni s ekkor a vasúti alkalmazottak nélkülük próbálták az osztrák vonalakon a forgalmat lebonyolítani, ami nem ment zökkenő és fennakadás nélkül.

A bojkott tehát zavarokat okozott Ausztriában is. Jellemző, hogy ezeket a belső surlódásokat, a munkásság és polgárság közötti egyenetlenkedéseket az emigránsok mint az osztályellentétek kieleződését és mint forradalmi tényezőt nagy örömmel fogadták.

Már a bojkott első napjaiban nyilvánvalóvá lett, hogy a vérmes ábrándok, amelyeket Fimmen a proletariátus összefogásához és aktív politikai tényezővé való fejlesztéséhez fűzött, nem ölhetnek testet. A bojkott nagyvezérkarának hatásköre alól a nyugati államok munkássága kicsúszott s így annak nem volt tennivalója sem.

A nagy cél háttérbe szorult s már csak a közvetlen cél, Magyarország legyűrése maradt előtérben. Ennek a vezetése pedig a Magyarország tőszomszédságában lévő bécsi bizottságnak a kezében volt. Így tolódott át rövidesen a súlypont Amsterdamból Bécsbe, amit az is dokumentált, hogy jún. 25-én maga Fimmen is az osztrák fővárosba jött. A bécsi bizottság a jugoszláv és tót vonakodás dacára is reménykedett, hogy keresztülviheti akaratát. Az első hadijelentések nagyon bizakodóan szólottak. «A szervezett munkásság ostromzára várakozáson felül sikerült» — hallatszott, azonban a hajlandóság a magyar kormánnyal való tárgyalásra mást látszott bizonyítani.

Magyarország gazdasági életét a félig sikerült bojkott is érzékenyen érintette. Súlyos belső gazdasági válságokkal küzködve, a magyar kormány igyekezett megtalálni a megegyezés útját. A tárgyalások Renner

osztrák kancellár közvetítésével és elnöklete alatt folytak a bécsi külügyminisztériumban (jún. 28.); Magyarországot bécsi követe, Gratz Gusztáv képviselte, Fimmen mellett pedig a szakszervezeti szövetség amsterdami irodájának képviselőjében Hueber, a szövetség végrehajtó bizottságának nevében Forstner — mindketten osztrák szocialista képviselők — továbbá a cseh és a csehországi német szakszervezeteknek egy-egy megbízottja vett részt. Az olasz és angol deputatusok távol maradtak. A tárgyalások nem végződtek eredménnyel, mert a magyar kormány képviselője Fimmen követeléseit elfogadhatatlannak nyilvánította.

Az eredménytelen tárgyalás után Fimmen harcias hangú nyilatkozatot adott ki: «A bojkottot szigorúan keresztülvisszük, vasgyűrűvel vesszük körül Magyarországot... A csehszlovák munkások nem hagyják abba a bojkottot mindaddig, amíg Magyarország a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség összes követeléseit nem teljesíti. Nekünk van még néhány éles fegyverünk tartalékban» — tette hozzá fenyegetőzve. Fimmen ezután visszautazott Amsterdamba; a szakszervezeti iroda pedig tudomásul véve jelentését, a bojkott folytatását, sőt szigorítását mondotta ki.

A tárgyalások a magyar kormány előtt világosan feltárták, hogy a magyarellenés mozgalom mögött korántsem áll a Szakszervezeti Szövetségbe tartozó 28 milliónyi munkásság, a bojkott addigi lefolyása pedig azt igazolta, hogy a mozgalom központja az emigránsok befolyása alatt álló Ausztria, illetőleg Bécs. Mivel a magyar gazdasági életnek főütőere nyugat felé Bécsen keresztül vezetett, kétszeres veszedelmet jelentett, hogy a Magyarország elleni támadásnak centruma éppen itt volt.

Ezeknek a tényeknek a felismerése után a magyar kormány a provokációra erélyes ellenrendszabályokkal felelt. Beszűntette Ausztriával a teherforgalmat, megtiltotta az élelmiszerkivitelt oda s elzárta a nyugatmagyarországi kőszénbányákat, amelyek Bécs közműveit látták el. Ez most már hatott, főleg mikor a magyar szén pótlására beigért szenet a csehektől sem sikerült megkapni. Az osztrák szocialista kormány azonnal megtalálta a módot, hogy — a saját bőrén érezve a bojkott káros hatásait — megértésre bírja Fimment. Augusztus 7-én kapta meg Amsterdamból a bécsi bizottság a távirati értesítést, amelyben Fimmen közölte, hogy «ámbár a helyzet Magyarországon még mindig nem kielégítő, a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség vezetősége az általános viszonyok alapján mégis elhatározta, hogy a bojkottot aug. 8-án befejezik». Több mint másfél hónapi elzárás után ezzel ismét megindult a forgalom Magyarország és a Nyugat között.

Fimmen vasgyűrűje nem roppantotta tehát össze az országot. Közgazdasági életének ugyan nagy károkat okozott a bojkott, társadalmi rendjét azonban nem zavarhatta meg. Ezzel füstbe mentek az emigránsok és bolsevikiek reményei, akik a közvetlen gyengítésen kívül

a belső felfordulást, kormányválságot és az ő idejüknek elkövetkezését remélték a bojkott kimenetelétől.

De az emigráció készen állott arra az eshetőségre is, ha a vörös csapatoknak a Kárpátok gerincére érkezése előtt bomlott volna fel a rend Magyarországon és követte volna általános fejtelenség a kormányválságot. Készek voltak a Magyarországot környező utódállamok kormányaival fogni kezét s azokkal Magyarország megszállására szövetkezni.

Jászi Oszkár még júniusban, a bojkott kezdetén tárgyalt Bécsben az emigráció vezetőivel, megegyezésre igyekezvén őket bírni. Terve szerint a radikálisokból, szociáldemokratákból és kispapokból emigrációs bizottság szerveződik, amely Károlyi Mihályt, a volt népköztársasági elnököt kormányalakításra hívja fel. A kormány Csehország védelme alatt Ruszkakrajnában, Észak-Magyarország ruténlakta területén alakul meg, amely a vörös csapatokhoz legközelebb van. Itt a kormányal egyidejűleg egy 15—20.000 főnyi légió is talpra áll; ennek minden tagja utalványt kap tíz hold földre és ígéretet, hogy ezen utalványok az akció sikeres keresztülvitele után a magyarországi földbirtokosok uradalmaiból be fognak váltatni. Ez a fegyveres erő szállja majd meg, a megbeszélések szerint, a kisántánt csendőrséggel együtt az országot, ha bekövetkezik az általános felfordulás.

Jászinak ez a terve teljes megértésre talált az emigránsoknál. Mert csak így érthető, hogy Kunfi Zsigmond is, a baloldali szocialisták vezére a «Világosság» jún. 29-iki számában a világbojkott mellett «magyar légiók szervezését követelte a demokratikus és köztársasági Magyarország kivívására».

Jászi és Kunfi multja nem hagyhatott senkit kétségben, hogy a demokratikus magyar köztársaság ismét mihamarább átalakult volna szovjetdiktatúrává. Mert nem erre célzott-e már jó előre Kunfi idézett cikkében, amidőn a polgári konzervatív magyar kormányt azzal az érveléssel támadta, hogy a munkásosztálynak nem lehet azt tovább helyén tőrnie, «amikor hatalma mindenütt növekedőben, amikor vannak államok, hol övé a főhatalom és amikor mindenütt készülődik a hatalom átvételére». A terv kivételére ekkor nem kerülhetett sor.

A bojkotthoz fűzött remények nem valósultak meg, de a válságos napokban ismét félretolódott az emigráció maszkja és egy szempillantásra előtűnt igazi arca. Különösen abban a szózatban, amelyet «Az Ember» bocsátott ki, az emigráció kötelességeit fejtegetvén:

«Az orosz forradalom pribékjeiül ajánlkoztak fel Horthyék és ügylátszik, hogy a francia kapitalizmus képes lesz ezt a hitvány és züllött segítséget, ezt a bűnös véráldozatot igénybe venni. Horthyéknak ez a hihetetlenül aljas kalandor vállalkozása nem végződhet másként, mint az ő teljes megsemmisülésükkel. Az emigrációnak, legyen az Ausztriában, Szlovákiában, Jugoszláviában, Romániában, Itáliában vagy Németországban, Horthyék háborús vállalkozásával szemben egyetlen szent és nagy kötelessége van: szembe szállani a magyar

hőhérokkal. Ha az emigráció harca idáig írással és szóval folyt Horthyék ellen, akkor most vegyék át szerepüket — a fegyverek. Igenis, Horthyék fegyverkezésével szemben mindenhol fel kell fegyverezni az emigrációt, hogy a megtámadott országok népének sorában küzdhessen gyilkos ellensége, a Horthy-banda ellen. Nemcsak az orosz forradalommal szemben való kötelessége a menekülteknek Horthyék ellen harcolni, hanem kötelessége azokkal az országokkal szemben is, ahol menedéket kaptak. A Horthyék ellen való gyűlöletben és elszántságban egységes frontot kell alkotnunk. A helyzet annyira kiélesedett és olyan komolyra fordult a Horthy-veszedelem, hogy mi ebben a pillanatban nem látunk más ellenséget, mint Horthyékat. Minden gyűlöletünk, megvetésünk, irtózatunk és haragos elszántságunk az állig felfegyverkezett Horthy-hadsereg felé villámlik és nincsen más vágyunk, minthogy ez ellen a véres kezű hőhércsürhe ellen felvehessük a harcot. Mindenkiel, de mindenkiel, az ördöggel is szövetkezni vagyunk hajlandók Horthyék ellen és nem lángholhat az ő gyűlöletük perzselőbben felénk, mint amilyen tüzesen a mi undorunk és megvetésünk a fehér front felé izzik. Az emigráció, tartozzék bármelyik párthoz vagy frakcióhoz, álljon akár hányadik Internacionálén vagy Internacionálén kívül, nagyon kiváló és mindenre elszánt ellenfele lesz a Horthy-hadseregnek és azért kérjük a Horthy-bandától veszélyeztetett államokat, hogy adjanak fegyvert mindenütt az emigránsok kezébe és osszák be őket a saját hadseregeikbe. A Horthyék ellen való szent háborúban hajlandók vagyunk, ha kell meghalni mind egy szálíg!» (1920 aug. 15.)

Nyílt és félre nem érthető vallomás ez.

Ez az elvakult düh, mindenkiel, még az ördöggel is szövetkezés, a bojkottal egyidejűleg nem csekély veszedelmet jelentett Magyarországra. Szerencsére Magyarország elég erős volt a csapások kivédésére. Fenn tudta tartani a belső rendet és megbénított gazdasági élete dacára is felkészülten várta az orosz offenzívát. Ezzel megmenekült az emigráció és a prédára éhes kisántánt seregek inváziójától is, eltökélt, szilárd magatartása pedig még egy másik nagy általános eredménnyel is járt: A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség vállalkozása kudarcra végződött és ez a kudarc elvette Fimmenék kedvét hasonló vállalkozásoktól.

A proletariátus nagy megmozdulásának terve, amelytől — a kommunista Rote Fahne szerint — a «világ munkásságának újabb, határozottabb, forradalmibb irányú cselekedetekre képessé, bízóvá, elszánttá válását» várták (1920 júl. 4.), hajótörést szenvedett és a kommunisták, félbolsevikiek kénytelenek voltak az előre beharangozott győzelem helyett az «Arbeiterzeitung» következő vigasztalásával beérni: «Az ántánt blokádja is csak éveken át tudta megtörni a központi hatalmak gazdasági ellenállását, pedig annak az összes állami hatalmi eszközök rendelkezésére álltak. A sikertelenség ellenére is megmaradt ennek a bojkottnak jelentősége, hogy ez volt az első kísérlet arra, hogy a munkásság a nemzetközi politikára nyomást gyakoroljon. Az első kísérlet

nem járt teljes sikerrel, ez azonban nem a fegyver alkalmatlanságát, hanem csak azt mutatja, hogy a viszonyok e pillanatban nem voltak alkalmasak».

A bojkottal kapcsolatos eseményekből, a mozgalom kiterjedéséből és valamennyi részletének egybevetéséből kétségtelen, hogy az egész mozgalom Bécsből és pedig az emigráció köréből indult ki.

Az emigránsok azok, akik terveiknek megnyerik Fimment éppen úgy, mint az osztrák és a cseh szocialista és szakszervezeti vezetőket s akik a távolabb álló munkáspárti tekintélyeket is legalább jóindulatú semlegességre akarják bírni.

Göndör Ferenc korábban idézett könyvében ezt nyíltan bevallja, mondván: «A Világosság-kör szellemi vezérei (Kunfi, Rónai, Böhm, Garbai) végezték az emigráció legkomolyabb és legreálisabb szocialista munkáját, az ő fáradhatatlan és sohasem pihenő működésüknek eredménye a Wedgwood-féle bizottság megjelenése Pesten, valamint a bojkottmozgalom is az ő szívós munkájuknak köszönhető. Ezt nehéz lesz érvényesen letagadni, bárhogyan is szeretnének sokan hallgatással elmenni amellett a rendkívüli munka mellett, amit Kunfi Zsigmond és társai végeztek. Böhm Vilmos annyira megerőltette magát a szakadatlan munkában, hogy súlyos betegségbe esett és hónapokig kellett kezelnie magát, míg valahogyan talpra állhatott».

A jobboldali szocialista Garami már tartózkodóbb hangon beszél. Ugyancsak 1922-ben megjelent könyvében óvatosan kerüli még a bojkott szót is, nem dicsekszik vele — több esze van ugyanis, mint előbbi író-társának —, de még ő is kénytelen bevallani, hogy «bőségesen kivette részét a külföld felé irányított felvilágosító és segítségül hívó munkából», hogy «ezenkívül folyó emigrációs munka eredménye volt a Wedgwood-bizottság megjelenése» s hogy az ezt nyomon követő genfi Munkaügyi Hivatal egy bizottságának «helyes felvilágosítása terén adatok szolgáltatásával nagyon fontos feladatot végeztek Bécsben». Az előkészületekben tehát ő éppen úgy résztvett, mint az emigráció bármely más frakciója.

A polgári radikálisok és a legtúlzóbb bolsevikiek között a végső cél tekintetében nem volt eltérés. A Bécsi Magyar Ujság polgári emigránsai éppen úgy írtak a bojkottról, azt éppen azon szemszögből ítélték meg, mint akár Pogány népbiztos, aki — mint említettük — egész könyvet ad ki magyarul és németül a bojkottal kapcsolatban. Valamennyien a hön óhajtott és várt közvetlen cél, a magyar kormány megbuktatásán dolgoznak.

Az emigráció frakciói az előkészítő munka alkalmával nem fognak ugyan kezét egymással, megőrzik különállásukat, mindezt azonban tisztára taktikai megfontolásból teszik, miként azt Garaminak következő óvatos előadásából is világosan kitűnik: A külföldi szocialista pártok megnyerése «nagyon megnehezült volna az emigráció erőszakos egységesítésével, mert e testületek és pártok aligha állottak volna olyan cso-

portoknak és ilyen mértékben rendelkezésükre, amelyeknek antibolsevistasága, a multat vagy a jelent illetőleg nem lett volna egészen kétségtelen. Ennek a megfontolásnak alapján ügyeltem én gondosan arra, hogy az emigrációban se találkozzanak azok, akik a bolsevizmus kérdésében nem találkoztak otthon és ezért állottam tudatosan az útjába mindig annak — amit pedig olyan sokan követeltek tőlem —, hogy az emigráció csoportokra való oszlását szüntessük meg és együttesen lépünk fel. Ez az «egyesülés» — ha nem lettek volna elháríthatatlan elvi és lelki akadályai is — semmiképen sem lett volna célszerű és az emigráció súlyát és erejét nemhogy fokozta, hanem minden bizonnyal csökkentette volna. Amíg így lassú, szívós, kitartó munkával mégis sikerült a külföld demokratikus közvéleményének figyelmét Magyarország felé irányítani és sikerült néha meg is mozdítani és a magyar fehér terror ellen rohamra küldeni — ez semmiképen sem sikerült volna, ha az emigráció egységesen lépett volna fel.

Az előkészület tehát valóban az emigráció műve volt. De a kivitel is, mint láttuk, csak addig a határig sikerült, ameddig az emigráció befolyása és összeköttetése elért. Fimment az emigráció nyeri meg, ő azonban még távolabbi célokra tör: a bojkottmozgalmat a világpolitikába kapcsolja be és Oroszország helyzetét tehermentesíti. Az óvatos jobboldali emigránsok feje felett így a sárga és vörös internacionále fog baráti kezét.

Ezek a jobboldaliak *talán* nem akarták ezt teljes tudatossággal, de még ez esetben sem mentheti őket rövidlátásuk, hogy megint olyan eseményeket hívtak életre, amelyeknek következményei rövidesen ismét elsöpörték volna őket, hogy szabad teret engedjenek a bolseviki garázdálkodásnak. Mert a bojkottot, «Európa, sőt bizonyos fokig a világ proletárságának e legelső egységes kollektív cselekedetét» legtalálóbban mégis csak Pogány József jellemezte a kommunista emigránsok lapjában, a «Proletárban», azt mondván, hogy az «annak a III. Internacionálnak a műve, ha nem is a moszkvai végrehajtó bizottság szervezte, mely a szociáldemokrata vezetők minden ellenkezése dacára egyre inkább benne él minden proletár lelkében». (1920 júl. 8.)

Az egyetlen reális eredményt is az emigráció bolseviki frakciója érte el, eredményül könyvelhetvén el a háborút folytató Oroszország tehermentesítését.

(Folyt. köv.)

Mályusz Elemér.